

Anna Wirkijowska-Binko

Politechnika Rzeszowska

ZACHOWANIA SUICYDALNE MŁODZIEŻY JAKO PROBLEM SPOŁECZNY W OPINIACH STUDENTÓW POLITECHNIKI RZESZOWSKIEJ

Wprowadzenie

W dzisiejszym społeczeństwie zachowania suicydalne, występujące szczególnie wśród młodszych grup wiekowych wchodzących dopiero w dorosłość, niezaprzeczalnie stanowią wyzwanie dla polityki społecznej państwa i różnych instytucji społecznych, w tym rodziny i najbliższego środowiska rówieśniczego. Pomimo tego, że kwestia samobójstwa znana jest od zarania dziejów, to jednak do dziś intryguje specjalistów od tego zagadnienia i pozostawia wiele pytań, na które nie zawsze uda się odpowiedzieć. Jednocześnie problematyka ta staje się szerokim obszarem do prowadzenia rozmaitych badań naukowych¹.

Określenie zachowań suicydalnych mianem problemu społecznego umotywowane jest m.in. faktem, iż zjawisko to dotyczy znaczącej grupy osób². Zgodnie z danymi gromadzonymi przez Światową Organizację Zdrowia na całym świecie średnio co 40 sekund jeden człowiek odbiera sobie życie. W skali roku liczba

¹ A. Prusik, *Profilaktyka zachowań suicydalnych dzieci i młodzieży – wybrane obszary działań* [w:] *Zachowania ryzykowne dzieci i młodzieży. Heterogeniczny wymiar oddziaływań profilaktycznych. Wybrane aspekty*, red. M. Przybysz-Zaremba, Olsztyn 2015, s. 95–110.

² J. Mańka, *Diagnozowanie problemów społecznych. Przemoc w rodzinie*, Kraków 2015, s. 4.

zgonów w wyniku samobójstwa szacowana jest na niemal 800 tys. W samej Polsce w 2023 roku ponad 5 tys. osób dokonało zamachu samobójczego³.

Wzrastająca liczba przypadków samobójstw, zwłaszcza wśród młodych ludzi, skłania do refleksji nad przyczynami, które mogą doprowadzić człowieka do tak drastycznych i często nieodwracalnych decyzji. Problemy rodzinne, problemy zdrowotne, konflikty z rówieśnikami, narastająca presja ze strony innych jednostek, wymagania edukacyjne, jak również treści przedstawiane w mediach społecznościowych lub innych środkach masowego przekazu – to jedynie kilka aspektów, które mogą prowadzić do kryzysów emocjonalnych godzących w zdrowie psychiczne młodych jednostek⁴. W takich sytuacjach nie należy bać się proszenia o pomoc i sięgania po wsparcie. Warto dać sobie szansę na „lepsze jutro”. Jednocześnie człowiek, do którego kierowane jest nawet ciche wołanie o pomoc, nie powinien bagatelizować takich sygnałów, ponieważ może okazać się pewnego razu, że jest już za późno na ratunek.

Niniejsze opracowanie skupia się na analizie zachowań suicydalnych młodzieży jako problemu społecznego. Zasadniczym celem artykułu jest przedstawienie poziomu wiedzy, opinii, świadomości oraz perspektywy wybranej grupy studentów Politechniki Rzeszowskiej w zakresie wspomnianej tematyki. Uzyskane wyniki badań mogą stanowić cenne źródło wiedzy, obejmujące refleksje i doświadczenia studentów, które ponadto pozwalają zidentyfikować ich poglądy na temat przyczyn, skutków, a także osób, które dopuściły się zamachu samobójczego na własne życie.

Bezpieczeństwo społeczne jako kategoria analizy w nauce o bezpieczeństwie

Pojęcie *bezpieczeństwo* wywodzi się od łacińskiego *sine cura*, co dosłownie przetłumaczono jako „bez pieczy”. Od czasów rzymskich jego definicja i zasięg stosowania ulegały ciągłym zmianom. Współcześnie twierdzi się, że „bezpieczeństwo postrzegane jest jako stan i proces, potrzeba oraz skomplikowany system wraz z licznym układem podsystemów, które mają na celu zapewnienie bezpiecznego rozwoju narodowi przy użyciu środków prawnie dostępnych (technicznych, organizacyjnych i prawnych)”⁵.

³ H. Witkowska, *Statystyki samobójstw. Polska i Świat*, <https://zwjr.pl/artykuly/statystyki-samobojstw-polska-i-swiat> (6.03.2024).

⁴ D. Miotła, *Zjawisko samobójstw wśród młodzieży szkolnej w Krakowie* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018, s. 281.

⁵ J. Gierszewski, *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Warszawa 2013, s. 14.

Bezpieczeństwo można postrzegać jako pewnego rodzaju wartość (dobro) z górnej półki, ponieważ pragną go wszyscy⁶. Można uznać je za coś, na co zapotrzebowanie będzie zawsze, niezależnie od tego, ile trzeba będzie poświęcić, aby uzyskać poczucie pełnego bezpieczeństwa. Wynika to z tego, że pozwala ono przede wszystkim egzystować, doksztalcać się, a także zaspokajać podstawowe potrzeby ludzkie.

Wraz z zakończeniem zimnej wojny⁷ oraz wydaniem przełomowego dzieła Barry'ego Buzana *Ludzie, państwa i strach* nastąpiła rewolucja w sposobie postrzegania bezpieczeństwa. Buzan skupił się na rodzajach bezpieczeństwa, wskazując pięć jego głównych obszarów: militarny, polityczny, gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Podejście to podkreśla, iż bezpieczeństwo jest dziedziną interdyscyplinarną⁸.

Bezpieczeństwo społeczne (*societal security*) nazwane zostaje przez Buzana tożsamością: „bezpieczeństwo społeczne dotyczy utrzymywania, w zadowalających warunkach rozwoju, tradycyjnych wzorców języka, kultury i tożsamości religijnej i narodowej oraz zwyczajów”⁹. W związku z tym liczne dążenia do wytyczania nowych granic w tej rzeczywistości, szczególnie w państwach zróżnicowanych etnicznie, mogły eskalować różnorodne konflikty.

Intencjonalne jest zatem umieszczenie obok pojęcia *bezpieczeństwo* terminu *bezpieczeństwo społeczne*. Bezpieczeństwo społeczne dąży do zachowania równowagi społecznej, utrzymania ładu i porządku społecznego w danym społeczeństwie, w danym czasie i kulturze, co umożliwi trwałość i rozwój określonej społeczności¹⁰.

Niełatwo jest jednoznacznie zdefiniować bezpieczeństwo społeczne, ponieważ zjawisko to kształtuje się w oparciu o rozmaite perspektywy badaczy, którzy zwracają uwagę na różnorodne elementy. Ponadto jest ono powiązane z odmiennymi dyscyplinami naukowymi, m.in. z naukami o bezpieczeństwie, socjologią, psychologią, pedagogiką, prawem, a nawet ekonomią¹¹.

⁶ B. Wiśniewski, W. Chojnacki, *Pojęcie oraz typologie bezpieczeństwa i zagrożeń* [w:] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Szczepiń 2011, s. 20.

⁷ Zimna wojna – stan otwartej wrogości i rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi (USA) i ZSRR oraz ich sojusznikami, panujący od zakończenia II wojny światowej do czasu zmian ustrojowych w Europie Wschodniej. Trwał do końca lat osiemdziesiątych XX w.

⁸ B. Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, London 1991, s. 19.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ B. Hołyst, *Zagrożenia ładu społecznego*, t. 2, Warszawa 2014, s. 48.

¹¹ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), s. 25.

Samobójstwo jako problem społeczny; przyczyny i skutki zachowań suicydalnych

Problem społeczny to określone okoliczności, które są uznawane przez znaczną grupę za niedostosowanie się do istniejącego standardu zachowania danej jednostki społecznej¹². Należy przyjąć, że to konkretna społeczność ustala, co należy uznać za problem, a co nie. Do takiego ujęcia tej kwestii nawiązuje również definicja wskazana przez Janusza Sztumskiego. Uważa on, iż wystąpienie zjawiska niepożądanego lub kłopotliwego wśród zbiorowości też nosi znamiona problemu społecznego¹³.

Aby uznać dane zjawisko za problem społeczny, należy przypisać mu kilka cech:

- a) dotyczy licznej grupy osób w społeczności;
- b) ma formę cyklicznych zjawisk, a nie pojedynczych zdarzeń;
- c) jest uznawane przez członków jako istotne utrapienie w życiu zbiorowym;
- d) wymaga podjęcia działań w celu znalezienia rozwiązania;
- e) można mu sprostać poprzez wspólne działanie i wysiłek¹⁴.

W kontekście tematu niniejszego opracowania kluczowe jest wskazanie definicji prezentowanej przez Williama Kornbluma, Josepha Juliana oraz Carolyn D. Smitha. Problem społeczny opisany jest przez nich jako działanie wykraczające poza normy społeczne, odbiegające od tych ustalonych norm, sytuacje, kiedy nie doszło do zrealizowania indywidualnych i zbiorowych celów; np. w odniesieniu do samobójstwa celem powinno być zachowanie życia. Według tej definicji znaczna część społeczeństwa uważa, iż stan ten wymaga interwencji społecznej w celu naprawy sytuacji – w odniesieniu do zachowań samobójczych ważne okazać się mogą działania prewencyjne, czyli zapobiegawcze i profilaktyczne¹⁵.

Badacze z lat sześćdziesiątych XX w. podkreślali obszerność i złożoność zjawiska samobójstwa. Samobójstwo jako „jeden z najbardziej tajemniczych fenomenów ludzkiego istnienia od zawsze intryguje”¹⁶. Zaproponowano więc, aby stworzyć odrębną naukę poświęconą tej tematyce – suicydologię¹⁷.

Konieczne jest zwrócenie uwagi na skalę zjawiska samobójstw w obecnej rzeczywistości, szczególnie na samobójstwa popełniane przez dzieci i młodzież. Skutkiem zachowań suicydalnych, oprócz zgonu lub uszczerbku fizycznego bądź

¹² H.S. Becker, *Problemy społeczne. Ujęcie współczesne*, New York 1966, s. 2.

¹³ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2010, s. 42.

¹⁴ J. Mańka, *Diagnostowanie problemów...*, s. 4.

¹⁵ W. Kornblum, J. Julian, C.D. Smith, *Social problems*, New Jersey 2010, s. 541.

¹⁶ M. Michalska-Suchanek, *Fenomen samobójstwa*, Mikołów 2011, s. 8.

¹⁷ B. Hołyst, *Suicydologia*, Warszawa 2002, s. 60.

psychicznego na zdrowiu, jest także ogromne cierpienie i rozpacz wśród osób bliskich jednostki, która dokonała zamachu na własne życie. Biorąc pod uwagę wskazane fakty, zachowania suicydalne, a tym samym samobójstwa, postrzegać należy jako jeden z ważniejszych problemów społecznych współczesności¹⁸.

Problemy społeczne, w tym omawiane zachowania suicydalne, rozgrywają się w sferze publicznej, co oznacza, że „są ważnymi problemami politycznymi, społecznymi, gospodarczymi, psychologicznymi i kulturowymi”. W związku z tym należy uznać je „w świadomości społecznej za fakt stanowiący szczególną uciążliwość społeczną o trwałym charakterze”¹⁹. Co więcej, działania suicydalne można uznać za próbę wycofania się ze środowiska rodzinnego bądź zawodowego, ogólnie ujmując – ze środowiska społecznego. Brak chęci do utrzymania więzi społecznych skutkuje samozniszczeniem²⁰.

Szczególną uwagę społeczeństwa przyciągają samobójcze śmierci osób znanych i cenionych w dziedzinach kultury, sztuki i nauki, a także tych wywodzących się z towarzystw aktorskich, piosenkarskich czy też programów telewizyjnych o różnorodnej tematyce, których można nazwać niekiedy celebrytami²¹. Agnieszka Malczewska-Błaszczyk, analizując motyw samobójstwa, podkreśliła, że „aktor, cokolwiek by grał, jest potem widziany i oceniany przez społeczeństwo przez pryzmat postaci, w którą się wcielił. Zdarzają się sytuacje, że jeśli coś się dzieje na ekranie, widzowie mocno to przeżywają emocjonalnie. Niektórzy są nawet w stanie targnąć się z tego powodu na własne życie”²².

Warto pochylić się w końcu nad definiowaniem pojęcia *samobójstwo*. Literatura przedstawia wiele wyjaśnień tego zjawiska, co dodatkowo podkreśla jego interdyscyplinarność²³. Jeden z klasyków wiedzy o samobójstwach – Émile Durkheim – opublikował w 1897 roku książkę pod tytułem *Le suicide* [Samobójstwo] opisującą tematykę zachowań suicydalnych. Uważa on samobójstwo za „każdy przypadek śmierci będący wynikiem bezpośredniego lub pośredniego negatywnego lub pozytywnego działania, wykonanego przez samą ofiarę, która wie, jaki będzie rezultat

¹⁸ E. Moczuk, K. Bajda, *Problemy i zjawiska patologiczne w społeczeństwie tradycyjnym i nowoczesnym. Studium socjologiczno-kryminalne*, Rzeszów 2016, s. 43.

¹⁹ *Ibidem*, s. 59.

²⁰ M. Jarosz, *Samobójstwa. Ucieczka przegranych*, Warszawa 2004, s. 24–25.

²¹ G. Ostasz, E. Moczuk, *Pomiędzy obroną honoru a strachem i poczuciem winy. Samobójstwa wojskowych i konspiratorów na wybranych przykładach* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018, s. 35.

²² A. Malczewska-Błaszczyk, *Motyw samobójstwa w filmach i serialach*, Rzeszów 2017, s. 9.

²³ M. Nagórska, *Problematyka samobójstwa i profilaktyka zachowań suicydalnych wśród dzieci i młodzieży* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018, s. 193.

tego działania”²⁴. Definicja ta może być obszernie interpretowana. Podkreślona jest również kwestia intencji dążącej do pozbawienia życia samego siebie.

Podobnie samobójstwo określa kontynuator zagadnień kryminologicznych – Brunon Hołyst, twierdząc, że jest to „każdy przypadek śmierci, będący bezpośrednim lub pośrednim wynikiem działania lub zaniechania, przejawionego przez ofiarę zdającą sobie sprawę ze skutków swego zachowania”²⁵. Z kolei Maria Jarosz uznała, że „samobójstwo jest jedynym z rodzajów dewiacyjnych, mieszczących się w szerokiej klasie pojęciowej dezorganizacji bądź patologii społecznej”²⁶.

Zachowania suicydalne charakteryzują się złożonością w kwestii ich przyczyn. Bódców determinujących popełnienie samobójstwa doszukiwać się można na wielu płaszczyznach. Warto wyróżnić różne podłoża omawianego zjawiska, np. przyczyny o charakterze biologicznym, przyczyny z zakresu polityki i gospodarki, motywy związane ze zmianą definiowania rodziny i pełnionych w niej ról, a także impulsy związane z wirtualnym światem i realnymi problemami²⁷.

Ciekawe zrozumienie przyczyn zachowań samobójczych wskazał Erwin Ringel, uznając, że pierwsze sześć lat życia „decyduje o tym, czy w człowieku powstanie archetyp zaufania czy nieufności, czy radość życia obudzi się w nim, czy zgaśnię”²⁸. Sześć lat – wydaje się, że dziecko w tym wieku jeszcze nie rozumie wielu rzeczy, a jednak złe sytuacje z dzieciństwa są w stanie odcisnąć silne piętno na dalszym życiu jednostki.

Polska Policja, prowadząca m.in. statystyki dotyczące zamachów samobójczych, przedstawia ich przyczyny, które umieszczono w tabeli 1.

Tabela 1. Powody popełnienia zamachu samobójczego zakończzonego zgonem w 2023 roku w Polsce

Powód popełnienia samobójstwa	Liczba zgonów
<i>1</i>	<i>2</i>
Nieustalony	2925
Choroba psychiczna / zaburzenia psychiczne	1171
Inny	220
Zawód miłosny	216

²⁴ K. Kuberska-Przekwas, *Samobójstwa dzieci i młodzieży jako choroba społeczna*, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy. Nauki Społeczne” 2014, nr 1, s. 52.

²⁵ B. Hołyst, *Samobójstwo. Przypadek czy konieczność*, Warszawa 1983, s. 35.

²⁶ M. Jarosz, *Samobójstwa. Dlaczego teraz?*, Warszawa 2013, s. 57.

²⁷ R. Sztembis, *Uwarunkowania samobójstw młodzieży w kontekście wybranych koncepcji – ujęcie interdyscyplinarne* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018, s. 124–133.

²⁸ A. Szymanowska, *Samobójstwa* [w:] *Patologia społeczna. Wybrane problemy*, red. T. Szymanowski, Warszawa 1991, s. 135.

1	2
Nieporozumienia / przemoc w rodzinie	213
Choroba fizyczna	182
Długi / niekorzystna sytuacja ekonomiczna	121
Pogorszenie lub nagła utrata zdrowia	117
Śmierć bliskiej osoby	89
Problemy w szkole lub pracy	36
Nagła utrata źródła utrzymania	31
Dokonanie przestępstwa lub wykroczenia	24
Trwałe kalectwo	18
Zagrożenie lub utrata miejsca zamieszkania	10
Konflikt z osobami spoza rodziny	6
Nosicielstwo wirusa HIV / choroba AIDS	1
Mobbing / cybermobbing / znęcanie	1
Niepożądana ciąża	0

Źródło: Statystyki policyjne, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zamachy-samobojcze/63803,Zamachy-samobojcze-od-2017-roku.html> (6.03.2024).

W związku z analizowanymi danymi za rok 2023 zauważalne jest, że najczęściej powód samobójstwa jest nieustalony – 2925 przypadków (nie zawsze zebrane dowody z miejsca zdarzenia lub zeznania osób ze środowiska samobójcy wskazują konkretną przyczynę zamachu samobójczego ofiary). Drugie miejsce w kolejności zajmuje choroba bądź zaburzenie psychiczne (aż 1171 zgonów). Natomiast najmniej aktów samobójczych dokonano z powodu niepożądaney ciąży, mobbingu w miejscu pracy oraz nosicielstwa HIV lub AIDS.

Problemy zdrowia psychicznego nie omijają również osób młodych, wchodzących dopiero w dorosłość. One równie często, zwłaszcza w okresie dojrzewania, borykają się z licznymi kłopotami. Powodów dokonywania zamachów samobójczych przez młodzież doszukiwać się można wśród ogólnych przyczyn, jednak dotyczą one głównie najbliższego dla nich środowiska – otoczenia rodzinnego, domowego, relacji z rodzicami i rodzeństwem (sytuacje dotyczące odtrąceń, konfliktów, uzależnień), ale i szkoły, np. zawody miłosne lub brak akceptacji ze strony rówieśników²⁹.

Samobójca opuszcza rodzinę na zawsze. Bezlitośnie pozostawia ją z faktem dokonanym, zmuszając najbliższych, ogarniętych żałobą, do poradzenia sobie z nieprzychylnym odbiorem społecznym³⁰. Ludzie, których bliska osoba popełniła samobójstwo, starają się zrozumieć powody tej tragedii oraz usilnie próbują

²⁹ D.S. Eitzen, M.B. Zinn, K. Eitzen-Smith, *Social Problems*, Boston–Tokyo 2014, s. 10.

³⁰ I. Obuchowska, *Psychologia kliniczna dzieci i młodzieży — wybrane zagadnienia* [w:] *Psychologia kliniczna* red. H. Sęk, Warszawa 2006, s. 25–46.

rozważać, czy byłiby w stanie temu zdarzeniu zapobiec. Skumulowanie wielu negatywnych emocji po utracie bliskiego oddziałuje też na zdrowie psychiczne osób pogrążonych w bolesnej stracie³¹.

Konsekwencje zachowań suicydalnych zarówno dla osób decydujących się na taki krok, jak i ich rodzin oraz pozostałej społeczności sprawiają, że samobójstwo jawi się jako znaczące wyzwanie dla sprawności fizycznej i psychicznej tych jednostek.

Zachowania suicydalne współczesnej młodzieży polskiej. Skala zjawiska

Zachowania suicydalne dotyczą populacji młodzieży, chociaż niezbyt są one rozpowszechnione wśród dzieci poniżej trzynastego roku życia. Niewielka liczba śmierci samobójczych wśród tej kategorii wiekowej tłumaczona jest tym, iż „dzieci nie mają poczucia własnej śmiertelności”. Pojmują one w pełni zjawisko śmierci dopiero w czasie dorastania, kiedy osiągają zdolność do intelektualnego zrozumienia fizjologicznych, metafizycznych oraz biologicznych stron utraty życia³².

Ogromny niepokój powodują słowa: „Stoję nad przepaścią mojego życia, jest cicho, głucho, samotnie. Nikogo tu ze mną nie ma, nikt nie usiłuje mnie zatrzymać, nikogo nie obchodzi, nikt się mną nie interesuje. Teraz mam 14 lat i jestem naprawdę martwa”. Ich autorką jest 14-letnia pacjentka hospitalizowana psychiatrycznie z powodu depresji³³. W tym przypadku zaburzenia psychiczne nastolatki zostały zauważone w odpowiednim czasie, co umożliwiło skierowanie jej do szpitala na specjalistyczne leczenie. Takich historii jest na pewno więcej. W związku z tym nasuwa się pytanie: dlaczego tak młode osoby chcą odebrać sobie życie i przestać istnieć na tym świecie?

Literatura tworzona przez specjalistów jest na tyle obszerna, że wskazuje różnorodne czynniki decydujące o tym, kogo zachowania suicydalne będą dotyczyć. Wyróżnić można grupy osób młodych, w przypadku których istnieje duże prawdopodobieństwo, iż dopuszczą się oni czynów samobójczych. Są to np. jednostki³⁴:

³¹ A. Kielan, D. Olejniczak, *Czynniki ryzyka oraz konsekwencje zachowań samobójczych z uwzględnieniem problematyki samobójstw dzieci i młodzieży*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2018, t. 17, nr 3, s. 21.

³² K. Kuberska-Przekwas, *Samobójstwa dzieci...*, s. 56.

³³ E. Sulska, A. Sumiła, *Zachowania samobójcze u dzieci i młodzieży hospitalizowanych psychiatrycznie* [w:] *Psychopatologia okresu dorastania*, red. W. Radziwiłłowicz, A. Sumiła, Kraków 2006, s. 200.

³⁴ K. Kuberska-Przekwas, *Samobójstwa dzieci...*, s. 58.

- a) uzależnione od środków psychoaktywnych;
- b) izolowane, antyspołeczne;
- c) zmagające się z zaburzeniami psychicznymi, np. depresją;
- d) mające liczne sytuacje stresowe, ataki paniki;
- e) odsunięte społecznie od grupy rówieśniczej.

Do najistotniejszych przyczyn samobójstw w grupie wiekowej 14–18 lat zgodnie z autorskimi badaniami Marty Makary-Studzińskiej zaliczyć można:

- a) odczucie emocjonalnego odrzucenia przez rodziców;
- b) konflikty z rodzicami oraz kłótnie pomiędzy rodzicami;
- c) konflikty z rodzeństwem;
- d) śmierć jednego bądź obojga rodziców;
- e) choroby alkoholowe w rodzinie, szczególnie u matki lub ojca;
- f) niepowodzenia miłosne;
- g) problemy w szkole;
- h) konflikty z rówieśnikami³⁵.

Powodów samobójstwa młodego człowieka może być jednocześnie wiele, a czasem powód będzie jeden i to właśnie on stanie się impulsem do działania.

Warto wspomnieć także o problemach w budowaniu relacji z innymi osobami. Szczególnie zauważalne jest to w placówkach dydaktycznych. Często w społecznościach klasowych tworzą się grupy bliższych znajomych, w ramach których jednostki m.in. znajdują zaspokojenie potrzeb przynależności, uznania oraz szacunku. Grupy przyjaciół powinny cechować relacje budujące i wspierające, jednak bywa i tak, że dochodzi do odrzucenia przez rówieśników z różnych powodów. Odizolowani zostają nie tylko ci słabi, biedni czy w trudnej sytuacji rodzinnej, ale i młodzi wybitnie uzdolnieni, pochodzący z „dobrych” rodzin. Osobom odrąconym, oprócz przykrości, bez wątpienia towarzyszy także samotność. Wiązać się może ona z osobowością, ale i z warunkami, w jakich osoba w danym momencie się znajduje³⁶.

Osamotnienie młodych ludzi dotyka również sfery rodzinnej, domowej, otoczenia, które z założenia powinno być przystanią miłości, ciepła i wsparcia. Właśnie w tym środowisku zachodzą niekiedy drastyczne zmiany życiowe, mające ogromny wpływ na kształtującą się jednostkę – są to chociażby rozwody, skomplikowane separacje, „walki” rodziców dotyczące opieki nad dzieckiem, przeprowadzki bądź inne problemy niezależne od woli nastolatków³⁷. Śmierć bliskiej

³⁵ M. Makara-Studzińska, *Przyczyny prób samobójczych u młodzieży w wieku 14–18 lat*, „Psychiatria” 2013, t.10, nr 2, s. 76–83.

³⁶ T. Socha, *Samobójcy. Prawdziwym problemem jest samotność*, <http://gazetabaltycka.pl/promowane/samobojcy-prawdziwym-problemem-jest-samotnosc> (10.03.2024).

³⁷ H. Malicka-Gorzelańczyk, *Psychospołeczne uwarunkowania zamachów samobójczych dzieci i młodzieży* [w:] *Polska młodzież – zagrożenia, zaburzenia w aktualnej rzeczywistości społecznej*, red. T. Sołtysiak, M. Karwowska, Bydgoszcz 2001, s. 461.

osoby, zarówno z rodziny, jak i ze środowiska rówieśniczego, też może spowodować myśli i czyny zmierzające do odebrania sobie życia.

Bodźcem do działań samobójczych młodych osób jest również „wołanie o pomoc” w kontekście domagania się, aby otoczenie zwróciło na nie uwagę. Wtedy z reguły brak jest rzeczywistego zamiaru popełnienia samobójstwa, a jednostka jedynie pragnie, aby ktoś zaczął się nią przejmować, chce stać się zauważana. Akty suicydalne powinno się interpretować jako próbę zasygnalizowania trudności, z którymi boryka się dana osoba. Innym determinantem do odebrania sobie życia jest niskie poczucie własnej wartości, odczuwanie braku sensu i kontroli w dalszej egzystencji. Młodzież postrzega wtedy samobójstwo jako jedyną możliwość wyjścia z kłopotliwej dla nich sytuacji³⁸. Osoba, która jest często otoczona wieloma trudnościami i narastającymi negatywnymi emocjami, w pewnym momencie dochodzi do punku krytycznego, kiedy to przelewa się „czara goryczy”³⁹.

W rozważaniach nad przyczynami zachowań suicydalnych młodzieży należy podkreślić rolę równie znaczących uwarunkowań, jakie zachodzą w psychice jednostki w czasie adolescencji. Nazywany jest tak okres dorastania, wiek młodzieńczy (młodość) przypadający na czas między dzieciństwem a dorosłością. Dochodzi wtedy do znacznych przemian fizycznych i psychicznych, zależnych choćby od sytuacji ekonomicznej lub warunków środowiskowych⁴⁰. Adolescencja powiązana jest ściśle z dużymi wahaniami nastrojów oraz licznymi emocjami, takimi jak bezradność, rozpacz, poczucie winy i gniew⁴¹.

Zamachy samobójcze powiązać można także z występowaniem u jednostki zaburzeń osobowości, które zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia samobójstwa. Wśród zaburzeń osobowości wyróżniono m.in. typ borderline, naturę psychopatyczną i depresyjno-narcystyczną⁴².

Samobójstwa wśród młodzieży nie zawsze dotyczą tych słabych, odizolowanych jednostek z problemami lub zaburzeniami. Wśród młodych osób wybitnie uzdolnionych również istnieje ryzyko wystąpienia zachowań suicydalnych. Żyją one często pod ogromną presją i naciskiem ze strony rówieśników lub nauczycieli, a zwłaszcza własnych rodziców, którzy zamiast okazania wsparcia i zrozumienia, uparczywie kierują dzieci w sposób, któremu nie podoleli oni w swojej

³⁸ K. Kuberska-Przekwas, *Samobójstwa dzieci...*, s. 58.

³⁹ E. Sulska, A. Sumiła, *Zachowania samobójcze u dzieci i młodzieży hospitalizowanych psychiatrycznie* [w:] *Psychopatologia okresu dorastania*, red. W. Radziwiłłowicz, A. Sumiła, Kraków 2006, s. 200.

⁴⁰ <https://sjp.pl/adolescencja> (11.03.2024).

⁴¹ K. Kuberska-Przekwas, *Samobójstwa dzieci...*, s. 58–59.

⁴² S.J. Huey, S.W. Henggeller, M.D. Rowland, C.A. Halliday-Boykins, P.B. Cunningham, S.G. Pickrel, *Multisystemic therapy effects on attempted suicid by youths presenting psychiatric emergencies*, „Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry” 2004, no. 43, s. 183.

młodości. Niejednokrotnie spotykałam się ze zjawiskiem, kiedy rodzice realizowali u dzieci swoje niespełnione pasje i marzenia, niszcząc im szanse na rozwój osobistych zainteresowań oraz podejmowanie decyzji o swojej przyszłości.

Młodzi ludzie, rozważając decyzję o odebraniu sobie życia, wysyłają sygnały do bliskich ze środowiska rodzinnego, szkolnego oraz rówieśniczego, najczęściej tylko wybranych osób. Ważne jest zwrócenie uwagi na takie zachowania, aby zapobiec przyszłej tragedii.

Metodologia badań własnych

W niniejszym opracowaniu przedmiotem badań jest zjawisko zachowań suicydalnych młodzieży jako problem społeczny w opiniach studentów Politechniki Rzeszowskiej. Cel badań jest ściśle powiązany z tym przedmiotem. Jest nim określenie poziomu wiedzy, poznanie opinii oraz świadomości studentów kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne z Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej w obszarze tematycznym dotyczącym zachowań suicydalnych młodzieży jako problemu społecznego.

Główny problem badawczy artykułu zawiera się w pytaniu: Jaki jest aktualny poziom świadomości społecznej oraz wiedzy studentów kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne z Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej w zakresie zachowań suicydalnych jednostek, szczególnie młodzieży?

Ustalenie problemu badawczego umożliwia przejście krok dalej, a więc do etapu stawiania hipotez. Stanowią one zakładane i przewidywane odpowiedzi na pytania badawcze, a więc powinny w pełni wynikać ze stworzonych wcześniej problemów badawczych. Ich celem jest sumienne rozstrzygnięcie problemów zawartych w pytaniach badawczych⁴³.

Hipoteza główna niniejszego opracowania brzmi: Poziom świadomości społecznej oraz wiedzy studentów kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne z Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej w zakresie zachowań suicydalnych jednostek, w tym szczególnie młodzieży, jest wystarczający do efektywnego rozpoznawania i odpowiedniego reagowania na symptomy samobójcze wśród rówieśników.

Zastosowanie w niniejszym artykule znalazła metoda sondażu diagnostycznego. Umotywowane jest to tym, iż opiera się ona na zbieraniu danych liczbowych dotyczących analizowanego zjawiska w danej zbiorowości. Umożliwia ona ponadto uzyskanie takich informacji, jak opinie, poziom wiedzy lub dynamika i natężenie danego zjawiska w badanej grupie.

⁴³ A.W. Maszke, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Rzeszów 2008, s. 106.

W sondażu diagnostycznym wykorzystuje się takie techniki, jak wywiad lub ankietowanie. W związku z tym, że najbardziej rzetelny obraz badanej treści wskaże ankietę, to właśnie ta technika została wykorzystana. Jej zastosowanie bazuje na indywidualnym i samodzielnym wypełnieniu przez wybraną zbiorowość kwestionariusza ankiety.

Analiza wyników badań własnych

W niniejszym opracowaniu badana populacja obejmuje swym zasięgiem wąskie grono studentów całej Politechniki Rzeszowskiej. Przebadani to studenci z Wydziału Zarządzania, z kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne, ze studiów pierwszego stopnia, czyli I, II i III rocznik studiów licencjackich. Ponadto uczą się oni w trybie stacjonarnym na uczelni. Łączna liczba uczestników badania wynosiła 100 osób (57 kobiet i 43 mężczyzn).

Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące klasyfikacji samobójstwa, szczególnie wśród osób młodych, jako istotnego problemu społecznego zawiera tabela 2.

**Tabela 2. Odpowiedzi na pytanie:
Czy według Ciebie samobójstwa, w tym szczególnie samobójstwa wśród osób młodych,
stanowią istotny problem społeczny?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Zdecydowanie tak	65	65,0
Raczej tak	29	29,0
Trudno powiedzieć	4	4,0
Raczej nie	1	1,0
Zdecydowanie nie	1	1,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Wyraźnie widoczna jest przewaga opinii, iż zjawisko to zdecydowanie można uznać za problem społeczny – 65% ogółu zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie tak”. Z kolei odpowiedź „raczej tak” wskazało 29% ogółu. Zdecydowane mniejszości wybierały inne odpowiedzi: 4% ogółu – „trudno powiedzieć”, jedna osoba – „raczej nie”, a także jedna osoba – „zdecydowanie nie”. Reasumując, uznać należy, iż zdecydowana większość respondentów ocenia samobójstwa jako ważny problem społeczny.

W tabeli 3 zaprezentowano, czym według badanych są zachowania suicydalne.

**Tabela 3. Odpowiedzi na pytanie:
Czym według Ciebie są zachowania suicydalne (samobójcze)?
(można wybrać więcej odpowiedzi)**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Rozwiązaniem osobistych problemów	43	15,0
Przejawem odwagi	5	2,0
Aktem rozpacz	63	22,0
Zaburzeniem psychicznym	67	24,0
Wołaniem o pomoc	60	21,0
Szantażem / Wymuszeniem czegoś	13	5,0
Pragnieniem zwrócenia uwagi na siebie	30	11,0
Razem	281	100,0

Źródło: opracowanie własne.

W związku z tym, że była możliwość wyboru kilku odpowiedzi, 100 respondentów udzieliło ich łącznie 281. Najczęstszą z zaznaczanych odpowiedzi było zaburzenie psychiczne, które wskazało aż 67 badanych. Samobójstwa jako akt rozpacz oraz wołanie o pomoc zaznaczyło odpowiednio 63 i 60 uczestników badania. W następnej kolejności klasyfikują się odpowiedzi: rozwiązanie osobistych problemów (43 badanych), pragnienie zwrócenia uwagi na siebie (30), szantaż lub wymuszenie czegoś (13) oraz przejaw odwagi (5).

Na pytanie dotyczące tego, ile osób rocznie na całym świecie popełnia samobójstwo, badani odpowiedzieli dość różnorodnie, co przedstawiono w tabeli 4.

**Tabela 4. Odpowiedzi na pytanie:
Jak myślisz, ile osób rocznie na całym świecie popełnia samobójstwo?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Do 100 tys.	7	7,0
100–200 tysięcy	11	11,0
300–400 tysięcy	20	20,0
500–600 tysięcy	23	23,0
700–800 tysięcy	14	14,0
Więcej	17	17,0
Nie wiem	8	8,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej osób (niemal 1/4 ogółu – 23%) wskazało na liczbę oscylującą w granicach 500–600 tys., natomiast niewiele mniej (20%) obstawiło mniejszą wartość: 300–400 tys. Natomiast 17% studentów uznało, iż rocznie na świecie popełnianych jest więcej niż 800 tys. samobójstw. Poprawnej odpowiedzi – 700–800 tys. – udzieliło zaledwie 14% uczestników. Pozostałe odpowiedzi uczestników ankiety to: 10 200 tys. (11%), do 100 tys. (7%), a 8% zasygnalizowało, iż nie zna odpowiedzi na to pytanie.

W tabeli 5 zaprezentowano odpowiedzi na pytanie o to, kto zdaniem respondentów częściej popełnia samobójstwa.

**Tabela 5. Odpowiedzi na pytanie:
Kto według Ciebie częściej popełnia samobójstwo?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Kobiety	27	27,0
Mężczyźni	73	73,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość ankietowanych, a dokładnie 73%, trafnie oceniła, że samobójstwa statystycznie częściej popełniają mężczyźni. Pozostała część respondentów założyła, iż to kobiety są bardziej skłonne do zachowań suicydalnych. Reasumując, podkreślić należy, iż przeważająca część opiniodawców miała rację odnośnie do płci, wśród której częściej dochodzi do samobójstw.

Uczestnicy badania w kolejnym pytaniu mieli możliwość wskazania czynników, które mogą skłonić młode osoby do zachowań suicydalnych.

**Tabela 6. Odpowiedzi na pytanie:
Co Twoim zdaniem może skłonić młodą osobę do samobójstwa?
(można wybrać więcej odpowiedzi)**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Choroba / zaburzenie psychiczne	73	18,0
Śmierć bliskiej osoby	47	12,0
Niepożądana ciąża	15	4,0
Problemy w szkole	49	12,0
Konflikty z rówieśnikami	57	14,0
Przemoc w rodzinie	63	16,0
Zawód miłosny	56	14,0
Niekorzystna sytuacja ekonomiczna	22	6,0
Dokonanie przestępstwa lub wykroczenia	17	4,0
Razem	399	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Łącznie 100 osób udzieliło 399 odpowiedzi. Najczęstszą z nich był czynnik związany z chorobą bądź zaburzeniem psychicznym 73 studentów. Ponad połowa uczestników ankiety wybrała także takie przyczyny, jak: przemoc w rodzinie (63 osoby), konflikty z rówieśnikami (57) oraz zawód miłosny (56). Następne odpowiedzi w kolejności malejącej to: problemy w szkole (49 osób), śmierć bliskiej osoby (47), niekorzystna sytuacja ekonomiczna (22), dokonanie przestępstwa lub wykroczenia (17) oraz wystąpienie niepożądaney ciąży (15).

W tabeli 7 ukazano odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące najczęstszych sposobów odbierania sobie życia.

**Tabela 7. Odpowiedzi na pytanie:
W jaki sposób Twoim zdaniem najczęściej popełniane jest samobójstwo?
(można wybrać więcej odpowiedzi)**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Powieszenie się	77	23,0
Zażywanie środków nasennych, leków psychotropowych	68	20,0
Rzucenie się z wysokości	37	11,0
Uszkodzenie układu krwionośnego	32	9,0
Zastrzelenie się	8	2,0
Rzucenie się pod pojazd (kołowy / szynowy)	40	12,0
Utonięcie / utopienie się	5	1,0
Samookaleczenie powierzchniowe	56	16,0
Zatrucie dopalaczami	21	6,0
Razem	344	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Łącznie udzielono 344 odpowiedzi. W czołówce wskazywanych sposobów popełnienia samobójstwa było powieszenie się (77 osób), zażywanie środków nasennych bądź leków psychotropowych (68) oraz samookaleczenie powierzchniowe (56). Rzucenie się pod pojazd (kołowy / szynowy) i rzucenie się z wysokości zaznaczyło odpowiednio 40 i 37 osób. W następnej kolejności klasyfikują się takie odpowiedzi, jak: uszkodzenie układu krwionośnego (32 osoby), zatrucie dopalaczami (21), zastrzelenie się (8) oraz utonięcie / utopienie się (5).

Kolejne pytanie zawarte w kwestionariuszu ankiety dotyczyło miejsc, gdzie popełniane jest samobójstwo.

**Tabela 8. Odpowiedzi na pytanie:
Jakie Twoim zdaniem jest najczęstsze miejsce popełnienia samobójstwa?
(można wybrać więcej odpowiedzi)**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Szkoła / uczelnia / miejsce pracy	3	1,0
Mieszkanie / dom	80	38,0
Park / las	45	21,0
Garaż / piwnica / strych	67	32,0
Rzeka / jezioro	18	8,0
Razem	213	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Udzielono łącznie 213 odpowiedzi. Aż 80 uczestników badania za najczęściej wybierane miejsce wskazało mieszkanie / dom. Niewiele mniej (67 osób) wybrało za garaż / piwnicę / strych. Podium zamyka park / las uznany przez 45 studentów. Za najrzadziej wybierane miejsca ankieterzy przyjęli tereny rzeki / jeziora (18 osób) oraz szkołę/ uczelnię / miejsce pracy (3 osoby). Podsumowując, potwierdzić należy intuicję badanych bądź wiedzę w tym obszarze. Poprawnie wskazali oni mieszkanie / dom, gdzie statystycznie dochodzi do największej liczby zamachów samobójczych.

Pytanie, na które odpowiedzi zawarte zostały w tabeli 9, miało na celu poznanie wiedzy uczestników badania dotyczącej skali zjawiska samobójstw w określonych grupach wiekowych.

**Tabela 9. Odpowiedzi na pytanie:
W jakim przedziale wiekowym Twoim zdaniem najwięcej ludzi odbiera sobie życie?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Do 18. roku życia	17	17,0
19–29 lat	45	45,0
30–49 lat	38	38,0
50–69 lat	0	0,0
Powyżej 70. roku życia	0	0,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Prawie połowa opiniodawców (45%) wskazała przedział 19–29 lat. Nieco mniej badanych (38%) oceniło jako poprawny przedział 30–49 lat. Kategorię

wieku do 18. roku życia wybrało 17% respondentów. Żaden uczestnik ankiety nie zaznaczył odpowiedzi: 50–69 lat oraz powyżej 70. roku życia.

W tabeli 10 zawarto odpowiedzi ankietowanych dotyczące tego, jak postrzegają oni osoby, szczególnie młode, które dopuściły się prób samobójczych.

**Tabela 10. Odpowiedzi na pytanie:
Jak postrzegasz osoby, w tym szczególnie osoby młode, po próbach samobójczych?
(można wybrać więcej odpowiedzi)**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Jako osoby chore psychicznie	23	11,0
Jako osoby słabe	26	12,0
Jako osoby odważne	6	3,0
Jako osoby, które nie potrafią poradzić sobie w trudnej sytuacji życiowej	73	34,0
Jako osoby, które chcą zwrócić na siebie uwagę	16	8,0
Jako osoby wołające o pomoc	69	32,0
Razem	213	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Udzielono na to pytanie 213 odpowiedzi. Opiniodawcy najczęściej (73 badanych) postrzegają takie osoby jako te, które nie potrafią poradzić sobie w trudnej sytuacji życiowej. Z kolei 69 studentów uznaje je za osoby wołające o pomoc. W przypadku kolejnych odpowiedzi widoczny jest znaczny ilościowy uskok – jako osoby słabe oraz jako osoby chore psychicznie postrzega odpowiednio 26 i 23 ankietowanych. Najmniej uczestników ankiety wybrało odpowiedzi: jako osoby, które chcą zwrócić na siebie uwagę (16 osób), i jako osoby odważne (6).

Kolejną badaną kwestią było to, czy respondenci posiadają w swoim otoczeniu osobę, której mogą się zwierzyć ze swoich problemów. Odpowiedzi zawarte zostały w tabeli 11.

**Tabela 11. Odpowiedzi na pytanie:
Czy jest w Twoim otoczeniu osoba, której możesz zwierzyć się ze swoich problemów?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Zdecydowanie tak	49	49,0
Raczej tak	28	28,0
Trudno powiedzieć	9	9,0
Raczej nie	11	11,0
Zdecydowanie nie	3	3,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Krzepiące jest to, iż znaczna większość opiniodawców ma bliską osobę – 49% zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie tak”, a 28% – „raczej tak”. 11% respondentów raczej nie ma osoby, z którą może podzielić się swoimi trudnościami, 9% nie jest w stanie tego określić, a niestety 3% zdecydowanie nie ma takiej osoby w swoim najbliższym otoczeniu.

W tabeli 12 przedstawiono odpowiedzi uczestników ankiety dotyczące tego, czy kiedykolwiek zdarzyło się im mieć myśli samobójcze.

**Tabela 12. Odpowiedzi na pytanie:
Czy kiedykolwiek w życiu zdarzyło Ci się mieć myśli samobójcze?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Tak, wiele razy	13	13,0
Tak, kilka razy	20	20,0
Tak, raz	16	16,0
Nie, nigdy	51	51,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej respondentów (51%) wskazało, iż nigdy nie miało takiego pomysłu. Niestety pozostała część respondentów odpowiedziała na zadane pytanie twierdząco: 20% miało myśli samobójcze kilka razy, 16% taką myśl miało jedynie raz, natomiast aż 13% wiele razy prowadziło rozważania dotyczące zakończenia swej egzystencji. Reasumując, przyjąć należy, iż niemal połowa z ankietowanych borykała się w swoim życiu z myślami samobójczymi, co podkreśla popularność zachowań suicydalnych szczególnie wśród młodych osób.

Opiniodawcy w kolejnym pytaniu mieli okazję wypowiedzieć się, czy próba odebrania sobie życia wystąpiła w ich rówieśniczym środowisku.

**Tabela 13. Odpowiedzi na pytanie:
Czy ktoś w Twoim rówieśniczym otoczeniu podjął próbę odebrania sobie życia?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Tak	43	43,0
Nie	15	15,0
Nic mi o tym nie wiadomo	42	42,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Niemal połowa respondentów (43%) wybrała odpowiedź „tak”. Stanowczo zaprzeczyło zaledwie 15%, a 42% przyjęło za najbardziej adekwatną odpowiedź

„nic mi o tym nie wiadomo”, która nie jest ani potwierdzeniem, ani zaprzeczeniem, co oznacza, że w tych przypadkach mogło dojść do prób samobójczych, ale uczestnicy badania po prostu nie posiadają takiej wiedzy o swoich rówieśnikach.

Odpowiedzi na pytanie dotyczące przypadku samobójstwa w rówieśniczym otoczeniu badanych zostały umieszczone w tabeli 14.

**Tabela 14. Odpowiedzi na pytanie:
Czy ktoś w Twoim rówieśniczym otoczeniu dokonał samobójstwa?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Tak	34	34,0
Nie	46	46,0
Nic mi o tym nie wiadomo	20	20,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Pytanie to dotyczy dokonania samobójstwa, a nie samej próby podjęcia takich działań. Aż 46% respondentów założyło, że w ich rówieśniczym otoczeniu nie dochodziło do takich wydarzeń. Kilku uczestników badań mniej, ale jednocześnie ponad 1/3 wszystkich uczestników ankiety (34%), wybrało odpowiedź „tak”. Pozostała część (20%) uznała, że nic im o tym nie wiadomo.

Następne pytanie zawarte w kwestionariuszu ankiety dotyczyło miejsc, w których osoby po próbach samobójczych znajdują największe wsparcie.

**Tabela 15. Odpowiedzi na pytanie:
Gdzie Twoim zdaniem osoby po próbach samobójczych znajdują największe wsparcie?
(można wybrać więcej odpowiedzi)**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Wśród najbliższej rodziny	54	29,0
U przyjaciół / znajomych	51	28,0
W poradni zdrowia psychicznego	62	34,0
W szkole / pracy	2	1,0
U osób duchownych / w kościele	9	4,0
Nie znajdują wsparcia	8	4,0
Razem	186	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Respondenci udzielili łącznie 186 odpowiedzi. Najczęściej wybieraną (62 osoby) była poradnia zdrowia psychicznego. Na podium znalazły się jeszcze odpowiedzi: „wśród najbliższej rodziny” oraz „u przyjaciół /znajomych” wybrane przez odpo-

wiednio 54 i 51 opiniodawców. Najmniejsze wsparcie zdaniem uczestników badania osoby po próbach samobójczych dostają u osób duchownych / w kościele (9), a także w szkole / pracy (2) bądź omawianego wsparcia nie znajdują wcale (8).

W tabeli 16 przedstawiono zebrane odpowiedzi badanych dotyczące tego, czy środki masowego przekazu powinny informować o tematyce suicydalnej lub o znanych osobach, które odebrały sobie życie.

Tabela 16. Odpowiedzi na pytanie:
Czy według Ciebie środki masowego przekazu powinny informować o tematyce suicydalnej lub o osobach (szczególnie znanych), które odebrały sobie życie?

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Tak	61	61,0
Trudno powiedzieć	29	29,0
Nie	10	10,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Znaczna część studentów (61% ogółu) uznaje za zasadne informowanie o samobójczych przypadkach, ponieważ miałyby to być pewnego rodzaju przestrogą i ostrzeżeniem dla odbiorców, aby takich zachowań nie powielać. 29% ankietowanych wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”. Co dziesiąty uczestnik ankiety ocenił, iż środki masowego przekazu nie powinny informować o tematyce suicydalnej w związku z tym, że mogłoby to okazać się zachętą do działań samobójczych, a tym samym doprowadzić do efektu Wertera.

Kolejne pytanie miało na celu poznanie, czy ankietowani mieli styczność w swoim edukacyjnym życiu z zajęciami poświęconymi tematyce suicydalnej.

Tabela 17. Odpowiedzi na pytanie:
Czy kiedykolwiek brałeś/brałaś udział w zajęciach (w szkole / na uczelni / w innym miejscu), podczas których omawiano zachowania suicydalne?

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Tak	55	55,0
Nie	45	45,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Z informacji zawartych tabeli 17 jednoznacznie wynika, iż 55% respondentów uczestniczyło w tak istotnych zajęciach. Niestety pozostali nie mieli okazji wziąć udziału w tego typu przedsięwzięciu, przez co mogą mieć trudności

z poradzeniem sobie w sytuacji, kiedy myśli samobójcze dotkną ich samych bądź gdy ktoś w ich bliskim otoczeniu będzie potrzebował odpowiedniej pomocy.

Ostatnie ankietowe pytanie skierowane do opiniodawców dotyczyło potrzeby realizacji zajęć („pogadanki”, lekcji, warsztatów), podczas których omawiane byłyby kwestie związane z zachowaniami suicydalnymi.

**Tabela 18. Odpowiedzi na pytanie:
Czy uważasz, że wspomniane zajęcia („pogadanki”, lekcje, warsztaty)
powinny być przeprowadzane na etapie edukacji szkolnej?**

Odpowiedzi respondentów	Liczba	Procent
Zdecydowanie tak	56	56,0
Raczej tak	35	35,0
Trudno powiedzieć	7	7,0
Raczej nie	2	2,0
Zdecydowanie nie	0	0,0
Razem	100	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Prawie wszyscy uczestnicy badania wyrazili konieczność wprowadzenia takich zajęć: 56% wybrało odpowiedź „zdecydowanie tak”, a 35% – „raczej tak”. 7% ankietowanych wskazało odpowiedź „trudno powiedzieć”, a 2% ogółu – „raczej nie”. Nikt kategorycznie nie uznał, że jest to zły pomysł.

Podsumowanie i wnioski z badań

Reasumując kwestie związane z zachowaniami suicydalnymi jako istotnym problemem społecznym, podkreślić należy, iż skala tego zjawiska na całym świecie sięga wartości około 800 tys. przypadków rocznie, co jednoznacznie wskazuje, jak powszechny jest problem. Młodzi ludzie w wieku 13–29 lat podejmują bardzo dużo prób samobójczych, jednak nie zawsze kończą się one śmiercią. Społeczeństwo już od najmłodszych lat powinno być bardziej edukowane w tematyce zachowań suicydalnych. Ponadto należałoby ułatwić potrzebującym dostęp do wyspecjalizowanej kadry pedagogów i psychologów.

Istnieje wiele czynników, które mogą skłonić młodego człowieka do samobójstwa – statystycznie przeważa przyczyna związana z chorobą lub zaburzeniem psychicznym, jednak są również inne motywy, takie jak: zawód miłosny, nieporozumienia i przemoc w rodzinie, choroba fizyczna, niekorzystna sytuacja ekonomiczna lub problemy w szkole bądź pracy.

W nawiązaniu do przeprowadzonych badań, w tym odpowiedzi uzyskanych od respondentów w wyniku przeprowadzenia kwestionariusza ankiety, a także odnosząc się do hipotezy głównej, która brzmiała następująco: *Poziom świadomości społecznej oraz wiedzy studentów kierunku Bezpieczeństwo wewnętrzne z Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej w zakresie zachowań suicydalnych jednostek, w tym szczególnie młodzieży, jest wystarczający do efektywnego rozpoznawania i odpowiedniego reagowania na symptomy samobójcze wśród rówieśników* – uznać należy ją za trafnie postawioną.

Przebadani studenci Politechniki Rzeszowskiej mają odpowiednią świadomość oraz wiedzę w zakresie zachowań suicydalnych jednostek. Tym samym spełniony został określony wcześniej cel niniejszego opracowania.

Bibliografia

- Becker H.S., *Problemy społeczne. Ujęcie współczesne*, New York 1966.
- Buzan B., *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London 1991.
- Eitzen D.S., Zinn M.B., Eitzen-Smith K., *Social Problems*, Boston–Tokyo 2014.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30).
- Gierszewski J., *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Warszawa 2013.
- Hołyst B., *Samobójstwo. Przypadek czy konieczność*, Warszawa 1983.
- Hołyst B., *Suicydologia*, Warszawa 2002.
- Hołyst B., *Zagrożenia ładu społecznego*, t. 2, Warszawa 2014.
- Huey S.J., Henggeller S.W., Rowland M.D., Halliday-Boykins C.A., Cunningham P.B., Pickrel S.G., *Multisystemic therapy effects on attempted suicid by youths presenting psychiatric emergencies*, „Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry” 2004, no. 43.
- Jarosław M., *Samobójstwa. Dlaczego teraz?*, Warszawa 2013.
- Jarosław M., *Samobójstwa. Ucieczka przegranych*, Warszawa 2004.
- Kielan A., Olejniczak D., *Czynniki ryzyka oraz konsekwencje zachowań samobójczych z uwzględnieniem problematyki samobójstw dzieci i młodzieży*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2018, t. 17, nr 3.
- Kornblum W., Julian J., Smith C.D., *Social problems*, New Jersey 2010.
- Kuberska-Przekwas K., *Samobójstwa dzieci i młodzieży jako choroba społeczna*, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy. Nauki Społeczne” 2014, nr 1.
- Makara-Studzińska M., *Przyczyny prób samobójczych u młodzieży w wieku 14–18 lat*, „Psychiatria” 2013, t. 10, nr 2.
- Malczewska-Błaszczak A., *Motywy samobójstwa w filmach i serialach*, Rzeszów 2017.
- Malicka-Gorzelańczyk H., *Psychospołeczne uwarunkowania zamachów samobójczych dzieci i młodzieży* [w:] *Polska młodzież – zagrożenia, zaburzenia w aktualnej rzeczywistości społecznej*, red. T. Sołtysiak, M. Karwowska, Bydgoszcz 2001.
- Mańka J., *Diagnozowanie problemów społecznych. Przemoc w rodzinie*, Kraków 2015.
- Maszkę A.W., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Rzeszów 2008.
- Michalska-Suchanek M., *Fenomen samobójstwa*, Mikołów 2011.

- Miotła D., *Zjawisko samobójstw wśród młodzieży szkolnej w Krakowie* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018.
- Moczuk E., Bajda K., *Problemy i zjawiska patologiczne w społeczeństwie tradycyjnym i nowoczesnym. Studium socjologiczno-kryminalne*, Rzeszów 2016.
- Nagórska M., *Problematyka samobójstwa i profilaktyka zachowań suicydalnych wśród dzieci i młodzieży* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018.
- Obuchowska I., *Psychologia kliniczna dzieci i młodzieży – wybrane zagadnienia* [w:] *Psychologia kliniczna*, red. H. Sęk, Warszawa 2006.
- Ostasz G., Moczuk E., *Pomiędzy obroną honoru a strachem i poczuciem winy. Samobójstwa wojskowych i konspiratorów na wybranych przykładach* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018.
- Prusik A., *Profilaktyka zachowań suicydalnych dzieci i młodzieży – wybrane obszary działań* [w:] *Zachowania ryzykowne dzieci i młodzieży. Heterogeniczny wymiar oddziaływań profilaktycznych. Wybrane aspekty*, red. M. Przybysz-Zaremba, Olsztyn 2015.
- Sulsa E., Sumiła A., *Zachowania samobójcze u dzieci i młodzieży hospitalizowanych psychiatrycznie* [w:] *Psychopatologia okresu dorastania*, red. W. Radziwiłłowicz, A. Sumiła, Kraków 2006.
- Sztembis R., *Uwarunkowania samobójstw młodzieży w kontekście wybranych koncepcji – ujęcie interdyscyplinarne* [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2010.
- Szymanowska A., *Samobójstwa* [w:] *Patologia społeczna. Wybrane problemy*, red. T. Szymanowski, Warszawa 1991.
- Wiśniewski B., Chojnacki W., *Pojęcie oraz typologie bezpieczeństwa i zagrożeń* [w:] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Szczepiń 2011.

Netografia

- Słownik języka polskiego, <https://sjp.pl/adolescencja> (11.03.2024).
- Socha T., *Samobójcy. Prawdziwym problemem jest samotność*, <http://gazetabaltycka.pl/promowane/samobojcy-prawdziwym-problemem-jest-samotnosc> (10.03.2024).
- Statystyki policyjne, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zamachysamobojcze/63803,Zamachy-samobojcze-od-2017-roku.html> (6.03.2024).
- Witkowska H., *Statystyki samobójstw. Polska i Świat*, <https://zwjr.pl/artykuly/statystyki-samobojstw-polska-i-swiat> (6.03.2024).

SUICIDAL BEHAVIOR OF YOUNG PEOPLE AS A SOCIAL PROBLEM IN THE OPINIONS OF STUDENTS OF THE RZESZÓW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Abstract

The subject of this article are suicidal behaviors of adolescents shown as a social problem. It contains both theoretical information on suicides and opinions of students from the Internal Security faculty of the Rzeszów University of Technology. The article presents the definitions of safety and social problem, typology, causes and effects of suicidal behavior, as well

as the specificity of suicide of young people and the scale of the phenomenon. The next part of the article contains methodological aspects of the conducted research, as well as presents an analysis of the results of the survey.

Keywords: suicidal behavior, suicide, social problem, young people

ZACHOWANIA SUICYDALNE MŁODZIEŻY JAKO PROBLEM SPOŁECZNY W OPINIACH STUDENTÓW POLITECHNIKI RZESZOWSKIEJ

Streszczenie

Tematem niniejszego artykułu są zachowania suicydalne młodzieży ukazane jako problem społeczny. Zawarte zostały w nim zarówno informacje teoretyczne dotyczące samobójstw, jak i opinie studentów z kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne na Politechnice Rzeszowskiej. W opracowaniu przedstawiono definicje bezpieczeństwa i problemu społecznego, typologię, przyczyny i skutki zachowań suicydalnych, a także specyfikę samobójstw młodych ludzi i skalę zjawiska. Kolejna część artykułu zawiera aspekty metodologiczne przeprowadzonych badań i prezentuje analizę wyników badania ankietowego.

Słowa kluczowe: zachowania suicydalne, samobójstwo, problem społeczny, młodzież